

УДК 332.834.4

DOI:10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-111-123

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОСЛУГ МІЖНАРОДНОГО ТУРИСТИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Піддубна Л.І., доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки і менеджменту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна
e-mail: l.i.poddubnaya@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9471-2820

***Анотація.** У статті визначено специфіку послуг міжнародного туристичного страхування та теоретичні аспекти забезпечення їх конкурентоспроможності. Проаналізовано склад програм міжнародного туристичного страхування, які пропонують страхові компанії в Україні та закордоном. Ідентифіковано ключові фактори та запропоновано експрес підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування, який базується на застосуванні таксономічного аналізу. Визначено рівні інтегрального показника конкурентоспроможності на основі побудови шкал за законом Фібоначчі. За результатами проведеної оцінки встановлено конкурентні позиції вітчизняних страховиків на ринку міжнародного туристичного страхування та надано їх якісну інтерпретацію.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, туристичне страхування, оцінка, страхові компанії.*

COMPETITIVENESS OF INTERNATIONAL TRAVEL INSURANCE SERVICES

Piddubna Lyudmila, Doctor of Science (Economics), Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine
e-mail: l.i.poddubnaya@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9471-2820

***Abstract.** Introduction. The modern travel market is characterized by constant changes in the external environment, variability of consumer demand, the presence of a large number of tour operators and travel agents, increasing uncertainty and risk in COVID-19. In such circumstances, travel insurance is a necessary tool for the development of tourism and protection of market participants from the destabilizing effects of external factors. Ensuring the competitiveness of international travel insurance services is a prerequisite for insurance companies to achieve strong competitive positions and stable activity in the travel services market.*

Purpose. This study is aimed to develop theoretical aspects and practical recommendations for improving the competitiveness of international travel insurance services. Results. The article identifies the specifics of international travel insurance services and theoretical aspects of ensuring their competitiveness. It was analyzed the composition of international travel insurance programs offered by insurance companies in Ukraine and abroad. There were identified the key factors and suggested approach to the integrated assessment of the competitiveness of international travel insurance services, which is based on the application of taxonomic analysis. The levels of the integrated indicator of competitiveness are determined on the basis of construction of scale according to Fibonacci law. Based on the results of the assessment, the competitive positions of

domestic insurers in the international travel insurance market were established and their qualitative interpretation was provided. Practical significance of research results. The use of the proposed rapid approach allows us to explore trends in the level of competitiveness of international travel insurance services and provide their quality interpretation in order to develop and improve measures to regulate and manage competitiveness.

Key words: *competitiveness, travel insurance, evaluation, insurance companies.*

JEL Classification: M31, G22, G15.

Постановка проблеми. Сучасна сфера туризму характеризується постійними змінами у зовнішньому середовищі, мінливістю споживчого попиту, наявністю великої кількості туроператорів та турагентів, зростанням невизначеності та ризику в умовах негативного впливу пандемії COVID-19. За таким обставин страхування ризиків, пов'язаних з туризмом, виступає необхідним інструментом розвитку туристичної діяльності та захисту суб'єктів ринку від дестабілізуючого впливу зовнішніх факторів. Забезпечення конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування є передумовою досягнення страховими компаніями міцних конкурентних позицій та стабільної діяльності на ринку туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем туристичного страхування та конкурентоспроможності страхових послуг приділяють значну увагу науковці в Україні та закордоном. Так, значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів туристичного страхування зробили такі вчені як: Абрамітова Д. Р. [1], Ботвіна Н. О. [2], Грабчук О. М. [3], Михайлова Н. В. [4], Рібун М. В. [5], Толкачова О. П. та Джобинашвили К. О. [6], Туманова Е. А. та Долгова Н. С [7]. Дослідженням проблем оцінки та управління конкурентоспроможністю страхових компаній займалися: Бурчевський В. З. [8], Войнова Є. І. [9], Іонін М. Є. [10], Кравчук Г. В. [11], Мошкінка О. О. [12], Приступа Л. А. та Харчук О. Б. [13], Сіренко І. В. та Гросицька О. Є. [14], Шірінян Л. В. та Шірінян А. С. [15]. Незважаючи на значну кількість наукових праць специфіка конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування досліджена недостатньо, що й обумовлює вибір теми дослідження.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребує визначення сутності й особливостей конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування та розвиток підходу до їх оцінки.

Метою дослідження є розвиток теоретичних аспектів та практичних рекомендацій до підвищення конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування.

Основний матеріал. Туристична подорож супроводжується значною кількістю ризиків, які можуть статися зі здоров'ям, майном та відповідальністю туриста перед третіми особами. За таких умов важливо мати гарантію покриття наслідків цих ризиків, що й забезпечує поліс туристичного страхування.

Обсяг світового ринку туристичного страхування у 2019 році склав 19,2 млрд доларів [16], метою його розвитку є покриття ризиків, пов'язаних з туризмом, таких як медичні витрати, втрата чи викрадення особистих речей, скасування подорожей внаслідок надзвичайних ситуацій, евакуація через стан здоров'я та ін. В Законі України «Про туризм» [17] визначено, що страхування туристів від медичних витрат та нещасного випадку є обов'язковим, крім того турист може застрахувати себе від інших ризиків, що можуть виникнути під час подорожі, втім покриття витрат на лікування є основною складовою полісу туристичного страхування через їх значний обсяг у порівнянні з іншими ризиками у туризмі.

До початку пандемії COVID-19 щорічний обсяг туристичних потоків в Україні, а відповідно і премій з туристичного страхування постійно зростає, що зумовлено підвищенням популярності виїзного туризму серед усіх верств населення та інтеграцією України у міжнародний бізнес простір. Тенденції зміни кількості виїжджаючих закордон [18] та основних показників туристичного страхування [18] представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягу туристичних потоків та ключових показників розвитку туристичного страхування в Україні

Показник	Значення показників за роками:				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість туристів, що обслуговуються туроператорами та турагентами	2019576	2549606	2806426	4557447	6132097
Темпи приросту кількості туристів, що обслуговуються туроператорами та турагентами, %	-16,72	26,24	10,07	62,39	34,55
Валові страхові премії з туристичного страхування (медичні витрати), млн. грн.	490,8	726,9	890,9	1345,9	1885,5
Темпи приросту валових страхових премій з туристичного страхування (медичні витрати), %	47,79	48,11	22,56	51,07	40,09
Питома вага туристичного страхування (медичні витрати) у валових страхових преміях ринку, %	1,9	2,2	2,2	3,6	4,7
Рівень страхових виплат з туристичного страхування (медичні витрати), %	34.48	29.81	29.57	23.24	18.55

Динаміка показників розвитку туристичного страхування за обсягом страхових премій та зростання їх частки у страховому портфелі ринку свідчить про високий попит на дані послуги страхових компаній та перспективність зосередження зусиль, направлених на підвищення конкурентоспроможності цього сегменту ринку.

Аналіз наукових робіт [8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15], присвячених дослідженню проблем конкурентоспроможності, дав змогу уточнити визначення поняття «конкурентоспроможність послуг міжнародного туристичного страхування» як комплексної характеристи-

ки страхової послуги, яка визначає її здатність бути привабливішою для клієнта в порівнянні з іншими аналогічними послугами на міжнародному рівні за рахунок кращої якості та цінової відповідності вимогам ринку та споживача. Конкурентоспроможність може бути визначена за допомогою комплексу якісних (асортимент послуг, нецінові умови страхування, якість обслуговування, тощо) та кількісних характеристик (розмір страхового тарифу та ліміт відповідальності страховика, динаміка збуту страхових послуг тощо).

Важливою складовою конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування є привабливість умов страхування, які зокрема включають перелік ризиків, що покривається договором страхування, та обсяг страхового покриття. Різноманітність ризиків, що можуть бути компенсовані договором туристичного страхування, обумовлена неоднорідністю непередбачуваних обставин, які можуть виникнути під час туристичної подорожі. Склад цих ризиків залежить від конкретного страхового випадку та враховується у страховому полісі.

Наслідки пандемії COVID-19 змусили страхові компанії адаптувати власні програми та поліси туристичного страхування до нових економічних реалій, що є необхідною умовою для відновлення докризового рівня розвитку туристичної галузі. Наразі страховики добре забезпечені інформацією щодо вірусу, наявних методів лікування, рівня смертності, середнього часу поширення вірусу та лікування, що дозволяє їм включити покриття ризиків, пов'язаних з COVID-19, у власні поліси страхування та забезпечити надійний страховий захист для подорожуючих. Наявність покриття ризику лікування від COVID-19 у страховому договорі є значною перевагою для туристів при виборі страхової компанії для співробітництва, яка до того ж спонукає більшу кількість людей подорожувати.

З метою визначення конкурентоспроможності програм міжнародного туристичного страхування, що пропонують вітчизняні страховики, проведено порівняльний аналіз умов страхування у ПРАТ СК «ПЗУ Україна», що є лідером ринку туристичного страхування в Україні, та всесвітньо відомих страхових компаній (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика програм міжнародного туристичного страхування, що пропонують страхові компанії в Україні та закордоном

Страхова компанія	Ліміт страхового покриття зі страхування медичних витрат, доларів США	Покриття витрат на лікування від COVID-19	Покриття збитків, пов'язаних з відміною авіа рейсу з будь-яких причин	Додаткові переваги програм страхування
HTH Worldwide [16]	500 000	Так	Так	Відшкодування за вимушене переривання подорожі – 200%; покриття витрат на лікування домашніх тварин

John Hancock Insurance Agency [21]	250 000	Так	Так	Відшкодування за затримку рейсу більше ніж на 3 години; можливість розірвати договір страхування без штрафних санкцій протягом 14 днів
Seven Corners [22]	250 000	Так	Так	Відшкодування за затримку рейсу – 1500 доларів США; відшкодування вартості пошкодженого або втраченого спортивного обладнання;
Trawick International [23]	250 000	Так	Так	Ліміт відповідальності за затримку рейсу – 2000 доларів США; ліміт відповідальності за скасування подорожі – 100 000 доларів США;
USI Affinity [24]	150 000	Так	Так	Ліміт відповідальності за запізнення на рейс – 1500 доларів США; покриття витрат на пошук та порятунок; покриття вартості послуг на відстеження та прискорення повернення багажу
AIG [25]	100 000	Так	Так	Ліміт відповідальності за скасування подорожі – 150 000 доларів США; відшкодування за затримку рейсу більше ніж на 5 годин; компенсація витрат на різні незручності під час подорожі (закриття пам'яток архітектури, перенаправлення рейсу, тощо)
ПРАТ СК «ПЗУ Україна» [26]	75 000	Так	Так	Відшкодування за відміну та затримку рейсу більше ніж на 4 годин; поїздка співробітника, для заміщення Застрахованої особи у відрядженні

Як видно із табл. 2, ПРАТ СК «ПЗУ Україна» пропонує дещо нижчий розмір ліміту страхового покриття зі страхування медичних витрат ніж світові лідери, втім склад ризиків, що покриваються договором, свідчить про привабливість та конкурентоспроможність послуг міжнародного туристичного страхування, що надають вітчизняні страховики.

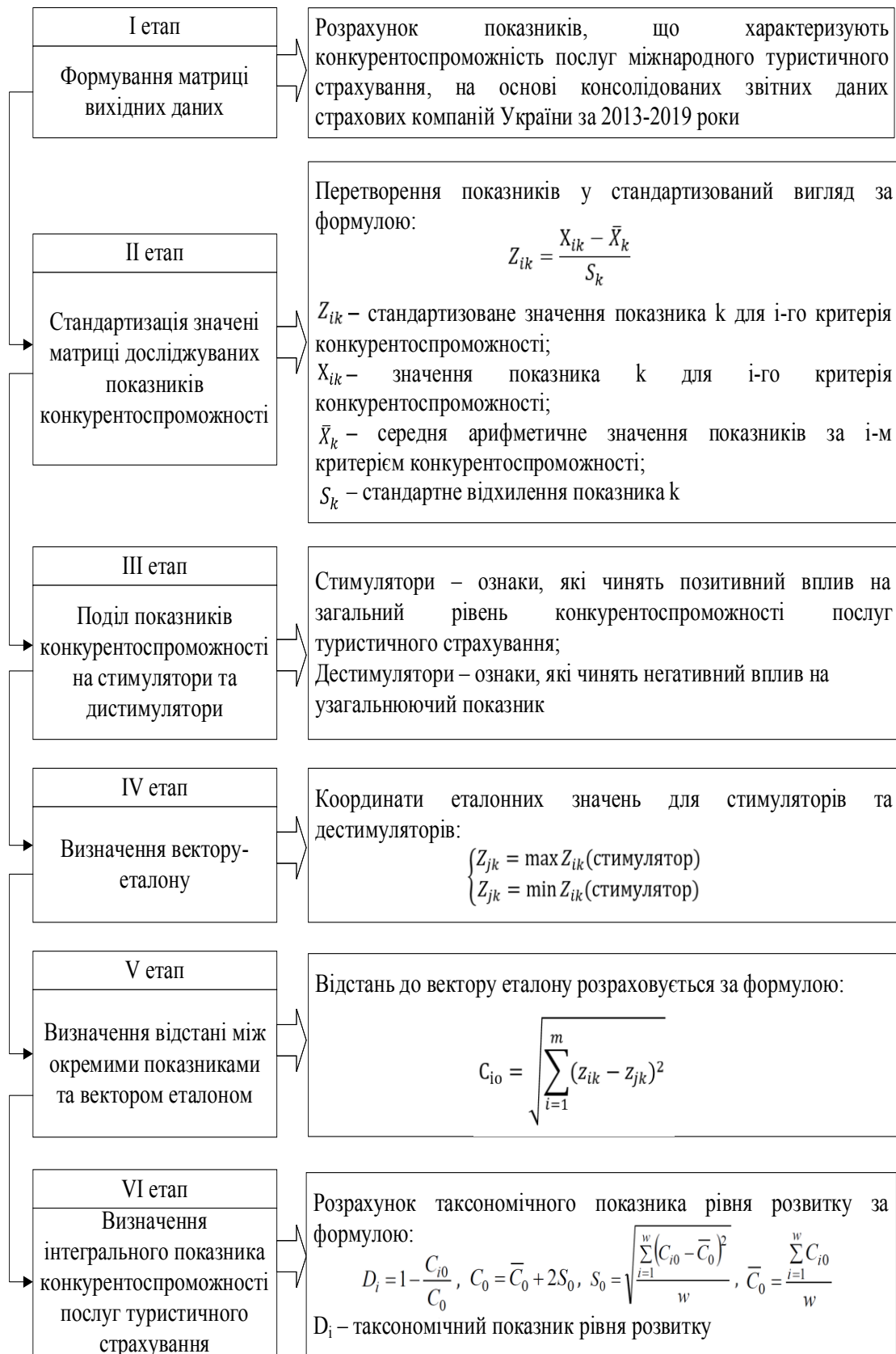

Рис. 1. Порядок визначення інтегрального показника конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування

Для оцінки конкурентоспроможності українських страховиків на міжнародному ринку туристичного страхування автором розроблено експрес підхід до визначення інтегрального показника конкурентоспроможності, який базується на кількісних коефіцієнтах, агрегованих у єдиний показник за допомогою таксономічного аналізу. Вихідною інформацією для проведення розрахунків слугували консолідовані звітні дані страхових компаній України за 2013-2019 роки, розміщені на сайті Нацкофінпослуг [19], що здійснювала державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг до 30.06. 2020 року.

В основу методу таксономічного аналізу покладено розрахунок таксономічної відстані, тобто відстані між точками багатовимірнього простору, розмірність якого визначається кількістю ознак, що характеризують досліджуваний об'єкт. Вхідними даними при розрахунку таксономічного показника є матриця даних, побудована на основі стандартизованих ознак, що дозволяє властивості об'єкта, представлені показниками з різними одиницями виміру, перетворити в єдину стандартизовану систему вимірювання [20].

Метод розрахунку таксономічного показника розвитку, що використано для визначення конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування вітчизняних страхових компаній, полягає у виконанні наступних основних етапів (рис. 1).

Сформована за визначеним порядком таксономічного аналізу (рис. 1) матриця вихідних та стандартизованих показників конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного представлена в табл. 3.

Таблиця 3

Вихідні та проміжні дані для визначення конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування

Рік	Темпи приросту премій з туристичного страхування, %		Частка туристичного страхування у страхових преміях ринку, %		Рівень страхових виплат з туристичного страхування, %		Обсяг страхових премій на одного туриста, грн.		Частка перших 10 страховиків на ринку туристичного страхування, %	
	X _{1k}	Z _{1k}	X _{2k}	Z _{2k}	X _{3k}	Z _{3k}	X _{4k}	Z _{4k}	X _{5k}	Z _{5k}
2013	2,99	-1,24	1,28	-1,04	30,60	0,35	14,08	-0,98	47,78	-1,37
2014	-0,78	-1,41	1,35	-0,96	33,76	0,90	14,80	-0,94	49,61	-1,13
2015	47,79	0,79	1,78	-0,50	34,48	1,03	21,21	-0,60	59,32	0,15
2016	48,14	0,81	2,24	0,00	29,81	0,22	29,47	-0,16	61,93	0,49
2017	22,55	-0,35	2,20	-0,05	29,57	0,17	33,70	0,07	65,67	0,98
2018	51,07	0,94	2,96	0,77	23,24	-0,93	48,40	0,85	55,64	-0,34
2019	40,09	0,45	3,90	1,78	18,56	-1,75	65,36	1,75	67,49	1,22
Еталон	0,94		1,78		1,03		1,75		-1,37	

Після проведення стандартизації вихідних даних та визначення вектору еталону (табл. 3) здійснено розрахунок Евклідової відстані між показниками та їх еталонними значеннями, на основі чого отримано інтегральний показник конкурентоспроможності послуг туристичного страхування (рис. 2).

Як представлено на рис. 2, найбільшого значення інтегральний показник конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування досягнув у 2018 році переважно за рахунок високих темпів зростання обсягу валових страхових премій та зниження частки 10 перших страховиків на ринку послуг туристичного страхування, що характеризує ступінь його монополізації. Втім, у 2019 році відбувся спад цих показників, а відповідно й інтегрального показника конкурентоспроможності. Зростання рівня конкуренції у галузі є позитивним фактором, який стимулює страхові компанії підвищувати якість послуг та пропонувати більш привабливі умови страхування для споживачів.

Рис. 2. Тенденції зміни інтегрального показника конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування

Для якісної інтерпретації результатів оцінки конкурентоспроможності використано шкалу, розроблену за законом Фібоначчі, згідно з яким зміни найімовірніше відбуваються на рівні 38,2% і 61,8%. Значення різниці максимального та мінімального

значень шкали у даному випадку $1-0=1$. Після перемноження цієї різниці послідовно на 0,382 і 0,618 та віднімання кожної із отриманих сум від "максимуму" визначено значення інтервалів, в межах яких відповідно до закону Фібоначчі найбільш імовірно відбуваються зміни [20].

Таким чином, у результаті шкалювання за законом Фібоначчі отримано 3 рівні конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування: низький [0; 0,382), середній [0,382; 0,618) і високий [0,618; 1]. На основі аналізу інтегрального показника за побудованою шкалою можна зробити висновок, що лише у 2018 році конкурентоспроможність послуг міжнародного туристичного страхування досягнула середнього рівня, а у всі інші роки була на низькому рівні. Тому зусилля менеджменту страхових компаній та органів нагляду за страховою діяльністю мають бути направлені на підвищення конкурентоспроможності послуг туристичного страхування, як важливого каталізатора розвитку туризму в умовах пандемії COVID-19.

Висновки. У статті проаналізовано програми міжнародного туристичного страхування, що пропоную страхові компанії в Україні та закордоном. Встановлено тенденцію до розширення спектру ризиків, що покриваються договорами туристичного страхування, в умовах пандемії COVID-19. Запропоновано експрес підхід до інтегрального оцінювання та якісної інтерпретації рівня конкурентоспроможності послуг міжнародного туристичного страхування, який, на відміну від існуючих, базується на розрахунку таксономічного показника розвитку та побудові шкал за законом Фібоначчі. Враховуючи низький рівень конкурентоспроможності послуг туристичного страхування впродовж 2013-2019 років, зроблено висновок про необхідність зміни підходів до управління та регулювання страхової діяльності.

Список літератури:

1. Абрамітова Д. Р. Міжнародне регулювання страхування на світовому туристичному ринку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. № 39. С. 5–12.
2. Ботвіна, Н. О. Фінансові аспекти розвитку страхування туристичних ризиків. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. Тернопільський національний економічний університет : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка". 2015. Том 21. № 1. С. 220-224.
3. Грабчук О. М. Особливості розвитку страхування туризму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 7. С. 1–5.
4. Михайлова Н. В. Особливості страхування відповідальності в туристичному бізнесі. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 5.2. С. 57-60.
5. Рібун М. В. Особливості ринку страхування в туризмі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 2. С. 274-281.

6. Толкачева О. П., Джобинашвили К. А. Особенности страхования в отрасли туризма. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2011. № 3. С. 155-158.
7. Туманова Е. А., Долгова Н. С. Особливості страхування туристичних ризиків в Україні. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. Вып. 215. С 138-140.
8. Бурчевський В. З. Конкурентоспроможність страхової компанії як об'єкта стратегічного аналізу. *Фінанси, облік і аудит*: зб. наук. пр. Київ : КНЕУ, 2009. Вип. 13. С. 177-184.
9. Войнова Є. І. Рейтинг конкурентоспроможності країн на світовому ринку страхування у 2015 році. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2016. № 46. С. 20-26.
10. Іонін М. Є. Параметри оцінки конкурентної позиції страхової компанії. *Фінанси, учет, банки*. 2014. № 20. С. 136-143.
11. Кравчук Г. В. Методологічні засади управління конкурентоспроможністю страхових компаній: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Суми, 2010. 40 с.
12. Мошкина О. А. Конкурентоспособность страховых компаний в масштабах национальной экономики. *Вестник Самарского государственного экономического университета*. 2009. № 52. С. 58-60.
13. Приступа, Л. А., Харчук О. Б. Концептуальні засади конкурентоспроможності страхової компанії в сучасному ринковому середовищі. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1201-1206.
14. Сіренко І. В., Гросицька О. Є. Метод визначення страхувальником конкурентоспроможності страхової компанії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 8. С. 90-92.
15. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Конкурентоспроможність страхового ринку в сучасних умовах. *Економіка України*. 2011. № 7. С. 37-38.
16. Travel Insurance Market Outlook. Official site of Allied Market Research. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/travel-insurance-market>.
17. Про туризм: Закон від 15.09.1995 № 324/95-ВР зі змін. і доп. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
18. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
19. Річні звіти Нацкомфінпослуг. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг. URL: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
20. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа. М. Статистика, 1980. 151 с.
21. Офіційний сайт HTH Worldwide. URL: <https://www.hthtravelinsurance.com/> (дата звернення: 01.12.2020).
22. Офіційний сайт John Hancock Insurance Agency. URL: <https://www.johnhancocktravel.com/> (дата звернення: 01.12.2020).
23. Офіційний сайт Seven Corners. URL: <https://www.sevencorners.com/#start>. (дата звернення: 01.12.2020).

24. Офіційний сайт Trawick International. URL: <https://www.trawickinternational.com/> (дата звернення: 01.12.2020).
25. Офіційний сайт USI Affinity. URL: <https://www.usi.com/programs/affinity-programs/> (дата звернення: 01.12.2020).
26. Офіційний сайт AIG. URL: <https://www.aig.ru/> (дата звернення: 01.12.2020).
27. Офіційний сайт ПРАТ СК «ПЗУ Україна». URL: <https://www.pzu.com.ua/ru/> (дата звернення: 01.12.2020).

Reference

1. Abramitova D. R. (2014) Mizhnarodne rehuliuвання strakhuvannya na svitovomu turystychnomu rynku [International regulation of insurance in the world tourism market]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*. № 39. P. 5–12. [In Ukrainian].
2. Botvina, N. O. (2015) Finansovi aspekty rozvytku strakhuvannya turystychnykh ryzkyv [Financial aspects of tourism risk insurance development]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats. Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu "Ekonomichna dumka"*. Tom 21. № 1. P. 220-224. [In Ukrainian].
3. Hrabchuk O. M. (2015) Osoblyvosti rozvytku strakhuvannya turyzmu v Ukraini [Features of tourism insurance development in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 7. P. 1–5. [In Ukrainian].
4. Mykhailova N. V. (2014) Osoblyvosti strakhuvannya vidpovidalnosti v turystychnomu biznesi [Features of liability insurance in the tourism business]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Seriya : Ekonomichni nauky. Vyp. 5.2. P. 57-60. [In Ukrainian].
5. Ribun M. V. (2014) Osoblyvosti rynku strakhuvannya v turyzmi [Features of the insurance market in tourism]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. № 2. P. 274-281. [In Ukrainian].
6. Tolkacheva O. P., Dzhobynashvyly K. A. (2011) Osobennosti strakhovaniya v otrasly turyzma [Features of insurance in the tourism industry]. *Vestnyk Sankt-Peterburhskoho unyversyteta MVD Rossyy*. № 3. P. 155-158. [In Russian].
7. Tumanova E. A., Dolhova N. S. (2011) Osoblyvosti strakhuvannya turystychnykh ryzkyv v Ukraini [Features of travel risk insurance in Ukraine]. *Kultura narodov Prychernomoria*. № 215. P. 138-140. [In Ukrainian].
8. Burchevsky V. Z. (2009) Konkurentospromozhnist strakhovoi kompanii yak obiekta stratehichnoho analizu [Competitiveness of the insurance company as an object of strategic analysis]. *Finansy, oblik i audyt: zb. nauk. pr. Kyiv : KNEU*. Vyp. 13. P. 177-184. [In Ukrainian].
9. Voinova Ye.I (1996) Reitynh konkurentospromozhnosti krain na svitovomu rynku strakhuvannya u 2015 rotsi [Rating of the competitiveness of countries in the world insurance market in 2015]. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova*. Vol. 46, pp. 136-143. [In Ukrainian].
10. Ionin M.Y. (2014) Parametry otsinky konkurentnoi pozytsii strakhovoi kompanii [Options for assessing the competitive position of an insurance company]. *Fynansi, uchet, banky*, Vol. 20, pp. 136-143. [In Ukrainian].

11. Kravchuk H.V. (2010) Metodolohichni zasady upravlinnia konkurentospromozhnistiu strakhovykh kompanii [Methodological principles of managing the competitiveness of insurance companies], Abstract of Ph.D. dissertation, Finance and Credit, Ukrainian Banking Academy of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine. [In Ukrainian].
12. Moshkyna O.A. (2009) Konkurentosposobnost strakhovykh kompanii v masshtabakh natsionalnoi ekonomyky [Competitiveness of insurance companies in the national economy]. *Vestnyk Samarskoho hosudarstvennoho ekonomycheskoho unyversyteta*. Vol. 52, pp. 58-60. [In Ukrainian].
13. Prystupa L. A., Kharchuk O. B. (2017) Kontseptualni zasady konkurentospromozhnosti strakhovoi kompanii v suchasnomu rynkovomu seredovyshchi [Conceptual principles of competitiveness of an insurance company in today's market environment]. *Ekonomika i suspilstvo*. Vol. 13, pp. 1201-1206. [In Ukrainian].
14. Sirenko I. V., Hrosytska O. Ye. (2012) Metod vyznachennia strakhuvalnykom konkurentospromozhnosti strakhovoi kompanii [Method of determining the insurer's competitiveness by the insurance company]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 8, pp. 90-92. [In Ukrainian].
15. Shirinian, L. V., Shirinian A. S. (2011) Konkurentospromozhnist strakhovoho rynku v suchasnykh umovakh [Insurance market competitiveness in the modern conditions]. *Ekonomika Ukrainy*. Vol. 7, pp. 37-38. [In Ukrainian].
16. Travel Insurance Market Outlook. Official site of Allied Market Research. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/travel-insurance-market>.
17. Pro turyzm: Zakon vid 15.09.1995 № 324/95-VR zi zmin. i dop. [About tourism: Law from 15.09.1995 № 324/95-VR on changes. and ext.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
18. Kilkist turystiv, obsluhovanykh turoperatoramy ta turahentamy, za vydamy turyzmu. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy [Number of tourists served by tour operators and travel agents, by type of tourism. Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
19. Richni zvity Natskomfinposluh. Ofitsiinyi sait Natskomfinposluh [Annual reports of Natskomfinposlug. Official site of Natskomfinposlug]. URL: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
20. Plyuta V. Sravnitelnyy mnogomernyy analiz v ekonomicheskikh issledovaniyakh: Metody taksonomii i faktornogo analiza [Comparative Multivariate Analysis in Economic Research: Taxonomy and Factor Analysis Techniques]. M. Statistika. 1980. 151 s.
21. Official site of HTH Worldwide. URL: <https://www.hthtravelinsurance.com/> (accessed December 01, 2020).
22. Official site of John Hancock Insurance Agency. URL: <https://www.johnhancocktravel.com/> (accessed December 01, 2020).
23. Official site of Seven Corners. URL: <https://www.sevencorners.com/#start>. (accessed December 01, 2020).
24. Official site of Trawick International. URL: <https://www.trawickinternational.com/> (accessed December 01, 2020).

25. Official site of USI Affinity. URL: <https://www.usi.com/programs/affinity-programs/> (accessed December 01, 2020).

26. Ofitsiinyi sait AIG [Official site of AIG]. URL: <https://www.aig.ru/> (accessed December 01, 2020). [In Russian].

27. Ofitsiinyi sait PRAT SK «PZU Ukraina» [Official site of PJSC IC " PZU Ukraine"]. URL: <https://www.pzu.com.ua/ru/> (accessed December 01, 2020). [In Ukrainian].